

Відгук
офіційного опонента
кандидата філологічних наук, доцента
Поляруш Ніни Степанівни
про дисертацію Максимчук-Макаренко Світлани Олексіївни
«Типологія жіночих образів у літературній спадщині Олександра
Довженка», подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.01.01 – українська література

Сучасна літературознавча наука успішно формує нові методи й методології аналізу художніх творів на межі різноманітних гуманітарних наук: історії, філософії, лінгвістики, етики, естетики, соціології та ін. В означеному контексті помітною є тенденція до нового прочитання та переосмислення творчості митців знакових, які у свій час зазнали викривлених, заідеологізованих, іноді вульгарно-соціологізованих інтерпретацій. У цьому ряду помітною є творчість О. Довженка, об'єктивне вивчення якої розпочалося з II половини 60-х – поч. 70-х рр. XX століття, однак і досі окремі його аспекти не розгорнулись у системне дослідження з урахуванням світоглядних переконань митця, його естетичних поглядів у широкому історико-культурному контексті.

Саме таку мету поставила авторка рецензованої дисертації, здійснивши розгорнутий, цілісний аналіз жіночих образів у літературній спадщині О. Довженка на рівні їхнього втілення в кіноповістях, оповіданнях, драматичних творах, «Щоденникових записах», епістолярії, окремих архівних матеріалах.

Репрезентативним у роботі є список використаних джерел, який налічує 216 позицій. Принагідно зауважу, що у цьому списку відсутня праця В. Гребньової «Творчість О. Довженка періоду війни. Митець і тоталітаризм» (1996 р.), яка є вдалою спробою висвітлення справжньої, неспальшованої постаті митця, кваліфікованого аналізу художньої прози письменника воєнної доби в контексті часу.

Незаперечною є наукова новизна дисертації Світлани Максимчук-Макаренко, де вперше здійснено літературознавчий аналіз образу жінки крізь призму світоглядних переконань та естетичних поглядів О. Довженка, з'ясовано особливості його художньої реалізації, прототипи цих образів, визначено змістовий та формотворчий вплив Біблії, «Слова о полку Ігоревім» на творення жіночих образів; запропоновано їх типологію у літературному доробку митця, в основі якої загальнолюдські, гуманістичні, морально-етичні та національні духовні цінності.

Цілком вмотивовано виглядає використаний при написанні дисертації синтез кількох наукових стратегій: типологічної, біографічної, системної, культурно-історичної, що забезпечує об'єктивне тлумачення творчості письменника.

До честі дисертантки й активне використання спогадів сучасників О. Довженка, матеріалів Центрального державного архіву літератури і мистецтва України, а також архіву Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Поставлені завдання, об'єкт і предмет студії зумовили чітку її структуру, яку складає вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел.

У першому розділі **«Проблеми дослідження жіночих образів у літературній спадщині О. Довженка»** сформульовано теоретичне підґрунтя дисертації, на якому базується аналіз жіночих образів, змальованих О. Довженком. Вибудувана С. Максимчук-Макаренко конструкція розділу є логічною. Її складають 4 підрозділи, у яких з'ясовано стан дослідження проблеми сучасним літературознавством, обґрунтовано використані літературознавчі терміни («характер», «дійова особа», «персонаж», «герой», «тип», «типізація», «прототип», «прообраз»), з'ясовано питання типології художніх образів у сучасному літературознавстві, переконливо доведено, що інтертекстуальний аналіз є ключем до розуміння жіночих образів, змодифікованих О. Довженком.

Чіткість та послідовність думки у цьому розділі забезпечили успішну реалізацію поставлених завдань у наступних розділах.

У другому розділі **«Дискурс жіночого характеротворення в літературній творчості О. Довженка»** розкрито особливості поетики жіночого образотворення у доробку письменника, визначено прототипи героїнь письменника та майстерність їх зображення. Усі міркування щодо поставлених у розділі проблем дисертантка ілюструє цитатами з творів О. Довженка і підсилює їх думками своїх попередників.

Показовою тут є деталізована увага до критичних праць як живого відгуку на літературний витвір. Зауважимо, що варто було б наголосити на власній оцінній позиції стосовно інших критиків, літературознавців щодо досліджуваної проблеми.

Третій розділ **«Жіночі образи-символи в художньому осмисленні Олександра Довженка»** є важливим для з'ясування впливу образу-архетипу Ярославни («Слово о полку Ігоревім») на модифікацію жіночих образів О. Довженка та з'ясування особливостей інтерпретації символу матері й України-матері у творчості митця.

Так, у підрозділі 3.1 дисертантка переконливо доводить, що найяскравішим образом дівчини у літературній творчості О. Довженка, яку можна порівняти з Ярославною, є образ Олесі Запорожець (оповідання «Незабутнє», кіноповість «Україна в огні»). Дисертантка звертає увагу і на образ Уляни Рясної («Повість полум'яних літ»), нестримне бажання якої допомогти захисникам Вітчизни у боротьбі з ворогом наближає її до образу давньоруської княгині. Небезпідставною є думка дослідниці про те, що образ Уляни Рясної співзвучний із образом ще однієї Ярославни – Шурі Ясногорської з роману О. Гончара «Прапороносці». Варто погодитись з думкою про те, що образами Олесі й Уляни О. Довженко реалізував свій естетичний ідеал жінки, для якої злились воєдино обов'язок і радість, ніжність і самодисципліна, інтереси родинні й національні.

З'ясуванню своєрідності інтерпретації образу-символу матері присвячено підрозділ 3.2, у якому стверджується, що прообразом усіх

матерів О. Довженка була Богородиця, як еталон всепрощення й милосердя. Галерею земних материнських образів відкриває мати письменника Одарка Єрмолаївна.

Уважне прочитання й наукове осмислення творів О. Довженка дало можливість дисертантці у підрозділі 3.3 вирізнити три часові моделі України: минулу, сучасну й майбутню, художнє опрацювання яких розпочалось ще «Звенигорою» у 1928 році, де митець опостизував стародавню Україну, «овіяну легендами й обмежену забобонами та Україну радянської доби». Україна майбутнього бачилась письменнику у «Щоденникових записах» як країна науки, мистецтва, літератури, країна гуманізму й соціальної справедливості.

Загалом позитивно оцінюючи подану до захисту дисертацію С. Максимчук-Макаренко висловимо, окрім вище сказаних ще деякі зауваження та побажання:

1. Варто було би посилити зв'язок теоретичного матеріалу з літературознавчим аналізом, зокрема у висновках до розділів.
2. Цитування окремих сторінок «Щоденника» не завжди потрактоване й осмислене дисертанткою.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну високу оцінку дисертації, яка є фаховим і самостійним концептуальним дослідженням. Висновки до роботи достовірні, вони є достатньо вагомими відповідями на поставлені дисертанткою завдання, які демонструють вдумливу аналітику та здатність до виважених суджень. Результати дослідження можуть бути використані у викладанні курсу історії української літератури XX століття у вищих навчальних закладах, при підготовці спецкурсів і семінарів із проблеми сучасної української прози, при укладанні підручників і навчальних посібників, фахових видань довідкового характеру. Зміст дослідження відображений у наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях. Цей список суттєво доповнюють додаткові публікації. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

доповнюють додаткові публікації. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Таким чином, вважаю, що дисертація «Типологія жіночих образів у літературній спадщині Олександра Довженка» виконана на належному рівні і відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України « 567 від 24.07.2013 р., а тому авторка цієї роботи - Максимчук-Макаренко Світлана Олексіївна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент

к.ф.н., доцент

завідувач кафедри української літератури

факультету філології й журналістики

імені Михайла Стельмаха

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

Н.С. Поляруш

«12.05» 2017 р.

Засвідчує
Зачальник відділу кадрів

12.05

